

Književna poročila

Milan Pugelj, Mimo ciljev. Knjižnica „Slov. ilustr. tednika“, II. V Ljubljani, 1914. M. 8°. 180 str. Vez. 2 K 50 v.

„Tisočerih in tisočerih pota gredo v silnih ovinkih mimo ciljev, kakor bi jih zanašala neka peklenska sapa.“ Na tem aforizmu, ki ga je doživel in povedal literat Grivar v svoji žalostni izpovedi pred sodiščem, je idejno zgrajena najnovejša Pugljeva zbirka. Deset drobnih zgodb, novelet in slik je zbral, oziroma ponatisnil pisatelj v tem zborniku, ki sicer niti idejno niti umetniško ne pomeni nobene poglobitve od prejšnjih stvari Pugljevih, a tvori vzlic temu prav prijazno berilo, ne pretežno, pa tudi ne presuhoparno. In komur se hoče takega branja, mu bo s to knjigo sigurno ustrezno. — Če pa bi hotel potipati v podrobnosti in analizirati vsebino, bi prisodil prvenstvo noveleti „Zanešeni“, povestici „Zemlja sveta“ in skici „Labud poje“. Tudi „Helena“ je snovno zelo zanimiva in originalna. Druge stvari so pa večidel bolj medle, četudi odete v nepotvorjen Pugljev jezik, to neskvarjeno slovenščino, črpano naravnost iz ljudstva.

Puglja hvalijo mnogi kot enega najbolj objektivnih mlajših slovenskih pisateljev. Res je, da on niti zdaleč umetniško ni toliko subjektiven, kot je na pr. Cankar. Ali pa mu je to kot pisatelju v prid ali v kvar, je vprašanje. Dalo bi se namreč močno prerekati o takozvani objektivni in subjektivni umetnosti. Vsak umetnik je pač subjektivist, četudi ne riše baš svojega lastnega življenja. Če ni, kopira ali fotografira. S tem nikakor ne nameravam podcenjevati Pugljeve literarne umetnosti, ker tudi on ima svoj jezik, svojo formo, svoje ljudi. A jaz mislim, da je vzrok nedostatkom pri njegovem pisateljskem stvarjanju baš prevelika gorečnost njegova do popolne objektivnosti. Rad bi izrazil stvar v jedru, a zaide v popisovanje, ki je često gostobesedno. „Utešenje“, „Zaljubljeni kmet“, „Jerom“ — vse te črtice se izgube v tisto medlo luč, ki ne dosega efekta, kot ga je nameraval pisatelj. In zato se mi končno zdi, da bi nam mogel on, ki ima tako izbrušen dar opazovanja in toliko naravnega, nekaljenega gledanja na življenje, s strožjo notranjo koncentracijo, z disciplinirano samovzgojo in poglobitvijo vase napisati še vse kaj večjega in stalnejšega, kot se razmetavati v teh drobnarijah, ki ne presegajo včas preprostega feljtona.

Prikupna zunanost knjige dela vso čast „Slov. ilustr. tedniku“. Platnice je opremil Gaspari s čedno vinjeto, četudi se mi vidi tisti obcestni vagabund precej stereotipna figura naših publikacij.

Fran Albrecht.

Ivo Trošt, Moja setev. Zbrani mladinski spisi. I. zvezek. V Ljubljani 1914. Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“. 8°. 85 str. 1 K 50 v.

Nova réd zbranih spisov slovenskih mladinskih pisateljev se je pričela. Za Mišjakovim Julčkom, Rapétom, Palnákom je nastopil Ivo Trošt, dobro znani pripovednik naših mladinskih listov. Kako samozavestno ponosno se glasi naslov zbirki: Moja setev! In prvi zvezek te „setve“ prinaša preprosto povest o „pridnem Lovru in hudobnem Gašperju“. Tako namreč bi se dovolj značilno po Krištof Šmidovem vzorcu lahko glasil naslov te baje iz življenja zajete povesti; a avtor si je dal bolj doneče ime: Oživela resnica. V predgovoru posveča pisatelj pričujočo zbirko z blestečimi, vznesenimi besedami „slovenski mladini“, češ, naj zaupa sama sebi, naj zaupa, da sama iz sebe vse zmore, v tem je nje rešitev in nje poguba. „Samo-

svest je nepremagljiva sila na svetu, v nezaupnosti (!) je smrt in sramota.* V povesti sami, obsegajoči osem poglavij z neizogibnim „dodatkom“, pa se opisuje življenje dveh tekmecev: sprva prevladuje Gašper v svoji hudobnosti in ničvrednosti, pozneje pa pride na površje skromni Lovro. Hudo se kaznuje in pravica se izkaže — to je morala te na dokaj nenavadni, skoro neverjetni premisi zasnovane povesti. Dečka Gašper in Lovro rešita potapljaočemu se Egonu, sinu generalovemu, življenje, a vendar se ne more dognati, kdo je pravi rešitelj. Gašper si lasti zasluge, ki gredo pravzaprav Lovru; šele sredi povesti rešenec sam neovržno dožene, da je Lovro njegov rešitelj. Tu torej je višek dejanja, ki se vobče dobro zapleta in razpleta. Tudi to je nje prednost pred marsikaterim drugim mladinskim spisom, da je snov zajeta iz realnega življenja, dasi se dogodki slikajo s prečitim namenom moraliziranja; vse je preveč prikrojeno „in usum Delphini“: tako na pr. je namenoma vpleten motiv protialkoholni, protinikotinski, protikvartopirski. Definicije „zavisti, časti, krivice“ sodijo tudi v to smer. Nekatera modrovanja se pisatelju niso posrečila. N. pr. (str. 36): Metka pravi: „Denar je — sveta vladar“, Lovro ji odvrne: „Zato, ker človek ne zna ž njim vladati sveta, vlada denar človeka“ (?!). Stric res opravičeno zdahne (!), češ, da je Lovro čuden človek. Ali (str. 36): Misleci, pesniki in pisatelji trde, da je zlo s tem ukleto, ker mora nezdržno roditi samo dobroto. To se pravi pač na glavo postavljati Oktaviove besede v Piccolominih: „Das eben ist der Fluch der bösen Tat, daß sie, fortzeugend, immer Böses muß gebären.“ Tudi je doživel znani Aleksandrov vzklik nedovoljeno premembo (str. 83): „Menjal bi s teboj, ko bi bilo mogoče.“ Tako neduhovitost bi bil kinik Diogenes primerno zavrnil. Ali je že kdo dognal sledečo vzročno zvezo (str. 18): Ker (Lovro) po naravi ni imel daru, da bi bil hitro umel vsako razlago in se odlikoval med nadarjenimi tovariši, so bili njegovi izdelki lepo čisti, odgovori dobro premišljeni . . .? Posebna vrsta neskladnosti tiči v zvezi: „Na bregu je bilo zbranih že mnogo meščanov in radovednežev.“ „Poetu“ Kančniku so se njega dni slični dovtipi pač prilegali: „Mi pa pojemo takó, da nas zastopi vsaki lahko: filozofi in poetje in vsi drugi kmetje.“ — Pravopisnih hib bi ne smelo biti in ločil, kjer so potrebna, bi ne smelo manjkati v knjižici, spisani od „pismenega človeka“ (str. 84). V pisavi lastnih, posebno zemljepisnih imen, je pa dandanes že taka nedoslednost, da bo edino sredstvo proti tej zmedi uradno oktroiranje šolskega ali magari uradnega pravopisa. Trošt piše: ižanska cesta, dolensjska cesta, mestni dom, gotovo misli pa dolensjsko cesto, kateri je tako ime, in tisti mestni dom, ki se mu tako pravi; torej: Ižanska, Dolensjska cesta; Mestni dom. Pa saj take in slične malenkosti niso vredne, da se jih omenja.

J. Wester.

Dr. Boris Zarnik, O bistvu življenja. Izdala „Socialna matica“ v Gorici.

Glede mojega referata o tej razpravi, ki sem ga priobčil v 3. številki Ljubljanskega zvona, je izrazil prijatelj Zarnik¹ nekatere pomisleke, ki so se žal izkazali kot neutemeljeni. Ako bi teh pomislekov primerno ne zavrnil, bi se utegnilo utrditi mnenje, da so bila moja izvajanja morda v resnici „prenagljena“ in netočna; zato naj mi je dovoljeno položiti pomislek za pomislekom na kritično rešeto.

V svoji brošuri (str. 23—32) pobija prijatelj Zarnik takozvani neovitalizem in sicer predvsem pojem smotrenosti, ki ga zastopa ta nauk. V svojem referatu sem omenil, da njegova kritika neovitalizma ni mogla zadeti v živo, ker oni pojem

¹ Dr. Boris Zarnik: Pro domo k bistvu življenja. Veda 1914 številka 3., str. 330—332.

smotrenosti, kakor ga pobija prijatelj Zarnik, „ne odgovarja nazorom modernih teleologov“; v oporo svojim trditvam sem se skliceval na revijo, ki je glasilo neovitalistiške struje.

V tej sporni točki mi odgovarja prijatelj Zarnik nekoliko ironično, češ „merodajna mu je (t. j. meni) tu famozna revija „Zeitsch. f. d. Ausbau d. Entwicklungslehre“ in končno pristavlja: „Zahtevati, da moram akceptirati logične kozle „modernih teleologov“, ako hočem pobijati njih vitalizem, je pač nekoliko neskromno.“

Toda vsak nazor se mora pobijati le v oni obliki, v kateri v resnici eksistira. Neovitalistiški pojem smotrenosti se torej da uspešno ovreči samo tedaj, če ga kritiziramo v oni pristni obliki, v kateri je formuliran. Ako pa je njegova formula smotrenosti že sama ob sebi „logičen kozel“, potem seveda se je prijatelj Zarnik potrudil preveč, kajti treba bi mu bilo samo ta temeljni „kozol“ dokazati, in njegovo delo bi bilo z uspehom končano! — „Famozna revija“ torej ni merodajna zame, merodajna pa je za neovitalizem in merodajna bi morala biti za vsakogar, ki ta neovitalizem pobija.

V nadaljnjem me prijatelj Zarnik poučuje, da bi jaz „pač smel vedeti, da je med lobožnimi in filozofskimi psevdopodiji fundamentalna razlika in torej ne gre mešati obojih“. Ta poduk bi si bil prijatelj Zarnik gotovo prihranil, ako bi se bil le potrudil prelistati one strani iz Prowazeka in Gurwitscha, ki jih v svojem referatu navajam. Kajti ravno na citiranih mestih se razpravlja o tej fundamentalni razliki, in baš to razliko v psevdopodijih povdarjam v svojem referatu, kajti že vsled nje nam je nemogoče navidezno tako enoten fiziološki pojav ameboidnega gibanja, „razložiti iz posameznih maloštevilnih principov.“

Končno naj se dotaknem še najbolj kočljive točke v odgovoru prijatelja Zarnika. „Prijatelj Grošelj govori nadalje o kenotoksimu, sklicujoč se na neko popularno brošurico; ako bi bil malo pobrskal po znanstveni literaturi, bi bil uvidel, da sta Pregel in Pfeifer že pred 4 leti pokazala, da so one špekulacije popolnoma napačne.“

Prvič konstatiram, da so bili od mene navedeni eksperimenti, ne špekulacije, publicirani v letih 1911,¹ 1912² in 1913,³ torej dokaj več kot leto dni

Drugič povdarjam, da tudi za specialne Weichardtove nazore o bistvu utrujenosti in o njenih povzročiteljih kenotoksinih ter o retardinih, ki zavirajo utrujenost, nista niti Pfeiffer niti Pregel dokazala, da so popolnoma napačne špekulacije. Kajti Weichardt, duševni oče nauka o bistvu utrujenosti in ena prvih kapacitet na polju serologije, še v razpravi iz leta 1912 ne ve ničesar o tem, da bi bil kdo že pred leti pobil njegove s toliko akribijo in s tako velikim eksperimentalnim aparatom pridobljene nazore.⁴

¹ Friedrich Lorentz: Über Resultate der modernen Ermüdungsforschung und ihre Anwendung in der Schulhygiene, Hamburg, Voos 1911.

² Marx Lobsien: Über den Einfluß des Antikenotoxins auf die Hauptkomponente der Arbeitskurve; Langensalza, Beyer, 1912.

³ Marx Lobsien: Über den Einfluß des Antikenotoxins auf die geistige Leistungsfähigkeit. Arch. f. Pädagog. Leipzig 1913.
po Pfeifferjevi in Pregelovi publikaciji in torej ta dva nista mogla kar anticipando ovreči Lorentzovih in Lobsienovih poskusov.

⁴ Wolfgang Weichardt: Über Ermüdungsstoffe. Stuttgart, Enke. 1912.

Neko drugo interesantno novico pa je zabeležil Weichardt v omenjeni razpravi, namreč novico, da se je ravnoisti Pfeiffer, ki naj je bil definitivno pobil Weichardtove nazore, mejem spokoril. „Dieser Autor (sc. Pfeiffer), der die Kenotoxinforschung aufs heftigste bekämpfte, bedient sich jetzt ihrer Methodik, mit besonderer Betonung des Temperaturabfalles, die er in unserem Laboratorium kennen lernte, und den Vorstellungen, wie sie auf S. 6 niedergelegt sind, in bemerkenswerter Weise“ (38). Na str. 6 so namreč v kratkih stavkih zbrani Weichardtovi nazori o utrujenosti, kenotoksinu in njega protistrupu.) Torej „malo pobrskati po znanstveni literaturi“ — to je za rešitev tega vprašanja pač pre-„malo“!

Da sem se v svojem referatu skliceval na neko „poljudno brošurico“, mi prijatelj Zarnik menda ne bo zameril, saj se je informiral tudi on, in sicer prav dobro — iz ravno take poljudne brošurice o razmerju elektrike in materije (G. Mie: Moleküle, Atome, Weltäther str. 169—171).

Trditev, da sem „prešel v tabor vitalistov“ in da se gibljem v „dogmatično-vitalistični smeri“, smem menda pač smatrati samo kot dovtip.

V svojem referatu sem analiziral znanstveno-metodiško postopanje prijatelja Zarnika in izrazil nekatere pomisleke, toda neglede na veljavnost ali neveljavnost končnega principa, ki ga zastopa Zarnik. Pot, način mi mestoma ni ugajal — o končnem cilju te poti sploh nisem govoril.

In v tej točki leži jedro najinega tega prijateljskega disputa, ker sem izrazil svoje skromno mnenje, da mehaniziranje življenskih pojavov ni edini in najbrže tudi ne najuspešnejši pot, ki pelje do sfinge življenskega bistva. To mnenje pa imam čast deliti z mnogimi odličnimi fizijologi sedanjosti.

Dr. P. Grošelj.

Nikola Ostojić, Nade i čeznuća. Pjesme. (1900—1913). Sarajevo. Tiskara Vogler i drugovi. 1914. M. 8°. 136 str. Broš. 2 K.

Kakor se izdaja v sklepnem stihotvorenju *Mojoj muzi*, nam je bila skozi celo zbirko čast s časnikarjem, ki zgolj priskokoma kdaj zapali modricam žrtev, kar gotovo ni v prid kakovosti njegovih proizvodov. Naj vas torej ne dirne, ako naletite na obširno rešto prigodnic, katere že vnaprej nimajo dandanes posebne privlačnosti v lepem slovstvu. Kdo bi si še upal poslati v beli svet slavospev prvi številki tega ali onega dnevnika, pa najsi je še tako visoko privihnil dimni stenj zabuhle retorike? „Ali sada dok našalost samo tople riječi teku“, se moramo več kot enkrat zadovoljiti s poslanicami na Petre in Pavle, katerih ne imenujem — da mi ni treba izpisati pol kazala — čeprav so globoki nabori na njih čelu brazde semena polne. V podobnih pesnitvah se čisto šopirno javlja, da naš „pjesnik starog kova natražnjačkim duhom diše.“

Glavni znak omenjenega poeta je tankočutno čustvo napram ognjišču, napram slabotnim in siromašnim, napram zatiranemu rodu svojemu. Zanesenjak, verujoč v popolnost sreče, mora biti dobra duša, ki vpliva blagodejno s svojo osebnostjo in živo besedo v ožjem krogu, dočim so pri objavljenih 56 kosih izostali vsi oni, katere bi želel čitatelj znati naizust. Znatni del knjige tvorijo spevi, semtertja predolgovezni, ki so izliv narodnega čuta, precej intenzivnega toda malo ekstenzivnega, četudi se spozabi enkrat noter do Port Arturja: vse po božjih, cerkvenih, državnih, družabnih pravilih in postavah, brez drzovitega izprebistreka, brez upornosti vsaj v mislih in besedah, tako da jih lahko čita nadebudna mladina. Še bolj pa bi dotični stíhi sodili kot epilogi ali prologi na slavnosti.

Končno omenjam verze iz rodbinskega življenja. Nežna mu je ljubezen do bolne matere: plač i molba — to je pjesma moja. Ne preveč bahava in vsiljiva mu je ljubav do potomcev. Najmanj nabreklo-govorniškega najdemo v vencu Njo j, spletenem iz 10 sonetov, ki so vsi etiketirani z latinskimi, laškimi, španskimi, francoskimi drobtinami. Da so bolj zgoščene v sredini, bi bile kitice Djevojčici dokaj čedne, medtem ko ovaja *Vae mundo a scandalis* zgolj spretno versifikacijo s prav pritičnim peš-poletom . . . Sicer pa se je o teh nadah in hrepenenjih pri nas že poročalo podrobneje, zato pristavim edino še to, da tiči v g. Ostojiću dovršen formalist in mojster krasnega, blagglasnega jezika.

Ant. Debeljak.

Mihovil Nikolić, Vjeručka, posljednje poglavje. Zagreb, 1914. Vlastitom piščevom nakladom. Komisija akademske knjižare Gjüre Trpinca. 80. 53 str. Cena 2 K.

Droben finale graščinske zgodbe, ki se razvija v lahmem, nežnem slogu skozi vseh pet poglavij. Nobenih vozlov in zapletkov. Ena tistih storij, ki že v samem začetku izdajajo ves potek: pot se ne izoži, ne izširi, enakomerno vijuzenje vse do konca, na vsako stran kak grmič avtorjeve sentimentalne erotike. — Stari graščak je napravil iz Miljeva ugledno gospodarstvo. „Počele mu najednoč oticati noge, a onda trbuh, i kad više nije mogao izlaziti iz sobe i salaziti s kreveta, brzo je svršio.“ (str. 4.) Vjeručka je postala sirota, odpotovala v inozemstvo in se vrnila — poročena z Alfredom, ki je z vsakojakimi gospodarskimi reformami zavozil Miljevo na boben. Posestvo se je razkosalo; grad in park je kupil praktičen Amerikanec, ki je brezčutno ugonobil sleherni sled one tihe, diskretne poezije davnih dni. (str. 53.) Vjeručka in Alfred sta se umaknila v inozemstvo. Tako izzveni konec v turobnem sklepnem akordu.

Snov bi najprimerneje presodil z avtorjevimi besedami: „Melodija njezina nije imala u sebi ništa originalno niti novo . . . Stara, mila pjesma!“ (str. 6.) — Delce se odlikuje po jedrnatem izražanju. Tupatam je pregosto „meblovano“, pa to ne moti toliko. Pisano pa je sicer gladko in sočno, krepkopotezno. Na omotu je okusna vinjeta Bele Csikosa-Sessie.

Vilko Mazi.

M. M. Uskoković, Čedomir Ilić. Roman. Knjižara Gece Kohna, Beograd 1914. 80. 314 str. Broš. 3-50 din.

Kakor priča omot te knjige, se je njen pisec pojavil v literaturi nekako pred desetletjem z delcem *Pod životom*, kateremu je priklopil l. 1908. *Vitae fragmenta*. Pred 4 leti je dal v Genevi natisniti francosko razpravo za pravniški doktorat in obelodanil roman *Došljaci*. Zatem je priobčil knjigo *Kot ruže cvetaju*, a letos je poleg prevoda *La Rochefoucauldovih Maksim* izšel gorenji roman, ki se odigrava v Belgradu za naših dni: od kronanja kralja Aleksandra do pred aneksijo. Posvečen je Srbom, padlim v balkanski vojski za domovino. Duša celi zgodbi je ponesrečeno bitje, kakor jih premore sleherna književnost, zlasti takozvani realizem; predno pa se dotičnik docela pokačuri, t. j. zdrsne na vseobčo gladino, si s kroglo preluknja možgane.

L. 1900. je bil siromašni Ilić slušatelj visoke šole, še ne polnoleten. Da ga bo lažje rubricirati, nam podaje avtor sliko srbskega dijaštva. Za ene veljajo pridevki: upirač, frakar, kruhoborec, brezbarvež oziroma kameleon z edinim geslom „uspeti, samo uspeti, uspeti po vsaki ceni“. Drugi vtelešajo politike, radikalce, demokrate, socijaliste, republikane, revolucionarje, materijaliste, moderne dijake kot prehodni stadij za nastopne pijance à la naš Ristić, vinski modrijarh, ki poraja

cele zveščiče misli, ali za najbolj zagrizene nazadnjake, če jim je boj za obstoj izpulil vse iluzije. Sin skromnega uradnika nima sredstev, da bi se družil s prvo vrsto tovarišev, zato se vozi namesto v Opatijo s Flammarionom po solčnih sestavih, skratka, oboroži se z znanjem cele dobe skoro igraje, saj ga je bil nekoč učitelj krstil za čudovito dete. Voditelj druge dijaške skupine, žejen in željen svobode, pričakuje obistinitve svojih idealov od materialistične filozofije. Za te ideje navduši bodočo učiteljico Višnjo, ki se vpiše njemu na ljubo še na univerzo, hoteč sama izvojevati svojega moža. Ker se je naš nazvijunak gibal zgolj v knjižnih fikcijah, so Čedomiru, človeku trenutka, ubile vso samostalnost: slabič z razcepljeno voljo, povestni osliček med senenima otepoma. Kot domači odgojitelj pri vseučiliškem prof. Matoviću, strastnem narodnjaku, ki bi nabil na oltar folkloristične opanke, ako bi mu bilo menjati vero, uvažuje prvič obstoječe razmere, zapustivši prenapeto revolucionarstvo, česar mu zaljubljena Višnja ne odpusti, ekstremna kakor vse ženske. Povrhu ga še omreži profesorjeva hči, šepava razvajenka, in ker ga zalotijo, mora hočeš nočeš z njo pred oltar. Tast-minister ju pošlje v Pariz, kjer živi mladi doktrinarec le vedi in se prepira z žensko zbog fižola. Pred končanimi študijami je poklican na Matovičev pogreb, ne da bi mogel zopet nazaj v novi Babilon. Kot suplent se krha nadebudni učenjak ob sitnostih predstojnikov in tašče, zapusti neznošno svojo hromelo, želeč se zvezati z Višnjo, ki ga še vedno ceni, a iz družabnih ozirov odbije. Filozofskega zametka ne more dovršiti, njegov dogmatizem in pozitivizem se začne rušiti, ko čita dela o metafiziki v višji matematiki: z osnutki zakuri peč in brodolomnik utone v lastni krvi.

Ljudi, hlepečih po modri cvetki romantike, pričujoči realistični roman ne bo spravil v zanos, dasi vsebuje dosti prikupnih prizorov. Romancier bolj neguje miselno plat in je podal polno potankih opazovanj, predvsem iz belgrajskega žitja in bitja, vse brez floskul in in fioritur, toda v prijetni lahkoti in semtertja zgoščeno kakor rečenice in krilatice. Nad bitnostjo Uskokovičevega psevdoheroja so pa menda že poklicanejši zlomili paličico.

Ant. Debeljak.

Naše revije

Novi akordi. Uredil dr. Gojmir Krek, založil L. Schwentner v Ljubljani. XII. letnik. Cena 10 K.

Kakor prejšnji, tako obsega tudi letošnji letnik 6 zvezkov skladb slovenskih komponistov in tri zvezke književno-glasbene priloge. Če primerjamo XII. letnik s prejšnjimi, vidimo, da se je zbornik prav izdatno skrčil. Prvi letnik obsega 104 strani, XI. le 72 str., a XII. samo še 50 str. Književna priloga pa raste. Prva priloga v IX. letniku obsega samo 48 str., a priloga zadnjega že 60 strani. Meni se vidi, da stremi Krek za tem, da napravi prilogo za bistveni del, zbornik pa le za nekako vabo Novih akordov, da hoče iz prvotnega zbornika napraviti „Glasbeni časopis Novi akordi z glasbeno prilogo!“ Upam, da ni več tako daleč čas, ko se naše koncertno življenje poživi, ko bo občinstvo razsodnejše in bo sledilo komponistom in ne bo potreba skladateljem lesti k občinstvu. Tedaj ne bodo naši Adamiči, Lajovci, Kreki in drugi rabili zbornika „Novih akordov“, tedaj bodo rabili kritike svojih del in umetnikov, ki bodo njih dela izvajali. Minilo je komaj par let, ko

Takrat pa se je zgodilo, da je nastala vojska zaradi nasledstva na prestolu. Stari maršal Gouderne, ki je bil velik prijatelj gospe de Champillon, je imenoval Avrelija za poveljnika jezdecev in ga poslal v vojsko.

V jesenskem gozdu, daleč od dvorca sta se poslovila gospa Ana in Avrelij. Spomnila sta se še enkrat na vse krasne čase svoje ljubezni in sta se dolgo poslavljala. Gospa Ana je kakor v obupu obležala pod starim drevesom in je plakala, Avrelij pa je zasedel konja in je oddirjal k svoji četi.

Vojska se je nesrečno končala. Med onimi, ki so ležali mrtvi na bojnem polju, je bil tudi Avrelij.

Ko je prišla vest o porazu na dvor velike vojvodinje, je zavladata žalost. V tej splošni žalosti je gospa Ana prosila, da sme oditi na svoj dvorec, kar ji je velika vojvodinja milostno dovolila. Pri slovesu jo je poljubila na čelo in si obrisala solze.

Gospa Ana je odšla na svoj dvorec in je tam žalovala do smrti.

Književna poročila

Pugelj Milan, Mimo ciljev.¹ Knjižnica „Slovenskega Ilustrovanega tednika“, II. zvezek. V Ljubljani, 1914. 80. 180 str.

Milan Pugelj dozdej ni napisal niti romana niti večje novele, a drobnih stvari je poteklo že silno mnogo iz njegovega peresa in več knjig, zbirk črtic in povesti, lahko imenuje že svojih. Ni se še našla vneta družba, ki bi ga bila dvignila na rame in ga med ovacijami kazala strmečemu občinstvu; vendar so pisateljske vrline Pugljeve brezdvomne. Dialog ni njegova sila, marveč lastno pripovedovanje in opisovanje nenavadnih položajev, ki nam kažejo čudne kontraste, resnobo in smešnost, novelo v sodni dvorani, trubadurja sredi zaljubljenih črnih murnov, zaljubljenost in šepavost, poljube na obrazu, ki pa je žalosten, ker ni kron v žepu itd. Humoristično učinkujejo njegove često drastične primere. V pričujočo knjigo je združenih deset zgodb o ljudeh, ki streljajo „mimo ciljev“, to je, ne dosežajo tega, kar so hoteli.

V „Zanešenih“ pripoveduje o človeku, ki je ustrelil svojo ljubico namesto svojega tekmeca v ljubezni; ta tekmeč, skitalica Piškur, je očitvidno namenoma poslal njo na prostor, določen za dvoboj, a sam je „izknajfal“. Spis je zdaj humoreska, zdaj tragika, oboje obenem. Le tista zagrnjena glava ustreljenke, ki bodi pred sodiščem nekaj corpus delicti, moti. — „Trije meseci“ so maj, oktober in februar ter tvorijo stvarno enoto. — „Maj“ je divna slika majske noči in majskega jutra. Človek s svojimi mislimi in čustvi, s svojo domišljijo in domišljavostjo je sredi instinktnih bitij, murnov in slavcev in škrjancev in sredi visokih, a hladnih zvezd ter trubaduri nemo pred oknom ljubice. — „Oktober“: tu priroda stopa nekoliko v ozadje, le srčna bol črnega vrana, ki zaman išče svojo drugo, se ostro riše; pa ta bol se zdi kakor bol moža, ki mu slabič zapeljuje ljubico. — „Fe-

¹ Prim. Ljubljanski zvon, št. 6; str. 337.

bruar* : poroka slabičeva sredi zimskega mraza. — Vse tri mesece spaja ljubav „njegova“ : maja meseca sanja o njej sredi prirode in gleda na njeno okno; oktobra vidi, da jo zapeljuje slabič, februarja se poroči ta-le z njegovo drago. Pa fant ne obupuje zato. — „Helena“ je zelo fantastična zgodba, ki pa ima tehten motiv: Melhior Kliš je mislil, da je največja moč ženske njena lepa zunanost, da človeka na žensko ne priklepa toliko strast in slast, kolikor lepota belega, močno bleščečega telesa, da privlačuje le zunanost, ne notranost; dal si je napraviti model lepe Helene, ki je takorekoč živel. A končno je moral priznati, da telesni lesk ni edini moment ljubavi, marveč da silno deluje tudi notranost; ko je videl, da je njegova Helena gola laž, je njegov model bil mrtev. — „Jerom“ je povest o starcu, ki ga že čaka smrt; vso noč je v sanjah slišal melodijo, znano mu iz mladosti; sedel je h klavirju, igral in v igri ves gorel, da bi pogodil zopet tisto melodijo, a ne more je najti več, dasi jo je začutil v sebi in povsod okoli sebe v oni noči; star je in ne more je zgrabiti in obvladati. V naslednji noči je v snu zaslišal stare godce-tovariše, ki je igral ž njimi tolikrat po plesih, zabavah in koncertih, rajnega Luko in druge, ki jim prerašča grobove že zelena trava. Umril je. To je težko-resna snov, a Pugljev humor zveni v njo, kakor je pri njem sploh tragedija od humorja neločljiva. — „Zaljubljeni kmet“ je tragična humoreska o kmetu, okoli katerega je greh poželjivosti po oblikoviti sejmarici skakal kakor igravo živinče. Svetnice in svetniki so ga s sten brezbrizno gledali, ko je s težkimi vzdihmi razpihaval krušne drobtine s črešnjeve mize; verujoč sv. Petru, ki mu je v sanjah rekel, naj veruje v Boga in srečno bo prebredel Savo, utone v njej. — „Labud poje“, pa ne vem, komu; vsekakor pesem o prijatelju, ki zavede ženo prijatelju: ne mešajte čednosti s smradom, prijateljstva ne s prevaro, vsako naj bo samo zase! — „Utešenja“ srčnih boli je iskal gospod Grozd, ko je v samotnem gradiču vsak večer videl ob oknu dekle, ki se mu je videlo, da kopni v svet in v vrtinec življenja; v istini pa se je ona že davno utešila z mislijo, da ji je treba zavriniti vse, kar slika mlada in razvita domišljija; tudi on je bil tako „utešen“, ko jo je videl pohabljen na vsem telesu. Pravzaprav banalen motiv, a lepo izdelan. — „Petih kron“ je poprosil literat Peter Slava svojo ljubico-učiteljico, ko ga je posetila; ni je vodil v gostilno, da bi ji krepko nazdravil, niti ji je kupil rož; ves dan jo je gonil po vročem solncu in šele zvečer pred odhodom vlaka se je rešil iz zadrege ter izjecljal svojo prošnjo. Komika položaja! — „Sveta zemlja“ je bila slovenska domovina starcu, ki v mesečnih nočeh kleči gori na holmu ter prosi odpuščanja, da so se ji njegovi sinčki-sokoliči izneverili. Žena mu je bila tujka in strup načelnega nasprotja je otroval vzgojo. — „Opice“ se med seboj prepirajo za košček sladkorja, ki jim ga vrže ljubezniva dama za pregrajo, a se odločno in složno obrnejo proti pazniku, ki hoče med njimi delati mir. Nekateri gledalci vidijo v tem sliko svojih lastnih razmer, ki so toliko slabše, ker se mi proti „pazniku“ ne obrnemo tako složno in odločno.

Pravi biser v tej zbirki je zame trojnata črtica: „Trije meseci“; divnolep je zlasti v „Maju“ opis prirode in njenega življenja. Poleg te črtice bi postavil zgodbo o „Jeromu“. „Opice“ bi jaz iz knjige izpustil. — Format „knjižice“ je jako okusen in prikladen na pr. za potovanje in sprehode. Želimo le, da bi podjetno založništvo ne ustrelilo tudi „mimo cilja“ ter pogodilo svoj namen: materijelno korist.

Kaj. Ogrizek.

Hrvatska mlada lirika. Izdalo Društvo hrvatskih književnikov. Knj. XXXII, Zagreb, lipanj 1914. 80. 157 str. Cena 2 K.

Dvanajst hrvatskih mladih lirikov. 12 apostolov? Da imamo Slovenci pokazati v kateremkoli zborniku toliko dobrega naraščaja, bi bili veseli. Morda se razvije iz mlade družbe, ki prepeva po Zvonu, Slovanu in Dom in svetu kedaj kaj več? Če nam zopet ne uskočijo v politiko in drugam! — Prebral sem knjigo večkrat, končno tudi uvod, ki se razlikuje od drugih uvodov. Kratek je in dober. Napisal ga je eden izmed dvanajstorice, Ljubo Wiesner, zase in za vso hrvatsko mlado liriko. Nastala je pod vplivom Vidrića, Matoša, Domjanića, Nikolića, pa ne epigonski. Razvija se samostavno. „Marljivo je izgradjivanje i diferenciranje novih elemenata osjećanja i gledanja s jedne, a s druge strane traženje adekvatnog izraza savremenim bolovima, užicima, strastima. Profinjuje se osjećaj za jezik i ritam, kultivira se pravilnost stiha i strofe . . . Plastičnost slike, čisto razpoloženje, sitnica kakva iz života ili duše, . . . sloboda nada vse cilj je svima . . .“ Za vsakega izmed dvanajstorice veljajo nekatere teh besed, za mnovega mnoge, vse edinole za Janka Polića-Kamova. Dva iz dvanajstorice, pravkar imenovani in pa Milan Vrbanić, sta že umrla, prvi buntovnik, drugi sanjar, velik ljubitelj Slovencev.

Vkljub obliki ta knjiga ni zbornik, marveč revija, program, vrata, uvod. Za Slovence tudi pokušaj, slovenskim literatom opomin, naj delajo več, sicer zaostanemo. I „mi“ bi morali dobiti takovo revijo, — narodu, ki nosi v svoji duši bol in težnje, narodu, ki ima cilje, ne zadostujeta dva klicarja v časih, ko gre za naš narodni obstoj in razmah v širšem okvirju . . .

Ivo Andrić je jaden, sam, žalosten, obupan. Vladimir Čerina zamišljen filozof, njegova lirika meditira. „Vihorja“ ni čuti iz teh pesmi samotarja. Vilko Gabarić je romantično religiozen, ima pa zmisla i za meditacijo, i za vinograd. Meditacija mu ne pristojata. I Ivan Galović se mora odločiti, ali za romantiko, ali za meditacijo. Dokler veže oboje, je sreden. Karlo Häusler se je valjda učil pri Župančiču (dobe „Čez plan“). „Juternji pohod“, „Zvonec s neba“ in „Večernja molitev“ so vkljub biedermaajerskim naslovom kabinetni kosi. Izborna pogaja razpoloženje. Zvonko Milković je slikar, stihe tvori s kistom. Poslušajte to-le nedeljsko sliko, ki je najlepša v njegovi galeriji:

Rano več zvonjahu zvona jasnim jutarnjim mirom.
 Ustasmo sretni i vedri i vrata raskrilismo širom.
 Gledamo povorke duge — seljaci slaze kroz polje,
 U bielom, čistom odielu humom se spuštaju dolje.
 I idu kroz zrelo klasje i put se njihov vijuga,
 A preko zlatnoga polja leži tišina duga.
 I idu sa sviju strana, i povorke njihove biele
 Sastaju se kod tornja, gdje lipe straže i jele.

Uz grozdove sjednimo amo, ušutimo smjerno, čas je:
 Jer misa počne u crkvi, što se bieli kroz klasje . . .
 A kad će minuti služba, podjimo blage duše
 K cestí uz jablane stare, gdje lagodno lahor puše.
 Tamo će mnogi proći, koji u crkvi bješe,
 Pa će nam mirno reći: daj bog del svete meše.

Stjepan Parmačević je vojvodinski ikavec. Njegovi stihii sežejo v dušo, „Noć“ je kratek umotvor, izbrušen, kakor orientalska skledica iz ametista, „Ercsi“ plameneč protest proti madjarizaciji: „Ne, — Dunav šumi, a u tome šumu ko srebro gine

meka ikavština ...". Epičen je „Kip domovine“, „gdje voljet treba ono, čega nema, a mržit, čega siti smo posvema.“ — Janko Polić-Kamov je pesnik po božji volji, vulkanska narava. Patetiki daje duška v odah, ki so v pestrosti, prispodobah in impetuoznosti uprav futuristično drzovite. Opeva prevrat, kaos, zablodo, razbijanje idealov, in roga se ti, roga ... — Nikola Polić, Avguštin Ujević in Milan Vrbanić imajo prav spodobne stihe, pa brez emocije in posebnosti. Da niso tako moderni, bi mogli biti sošolci Jenka. Ljubo Wiesner je koloraturna „moč“: Seosko jutro, blago veče, prazna crkva itd. Njegova proza je boljša.

Tej reviji mlade hrvatske lirike sledi še kratka revija avtorjev. Biografije, boljše silhuete vseh dvanajst na petih straneh. Če sodim po pesmih, je nekaj biografij preoptimističnih. — Da sem jaz urednik, bi bil mnogokaj črtal, a ostalo so biseri. In še nekaj: Če primerjamo mišljenje, čustvovanje, način izražanja, skratka tip in karakter slovenske in hrvatske lirike, ni med njima nobene razlike: Lirika ene in iste nacionalne duše, mehke, sanjave, dobre in lepe, bogate, tako bogate, in — nekoliko bolne.

Dr. Zober.

Pajsi ieromonah, Istorija slavēnolbolgarskaja (1762). Po prvopisu za tisk pripravil Jordan Ivanov, docent vseučilišča. Izdala Bolgarska Akademija znanosti. Sofija, 1914. LXVI + 91 + 5 str. facsimila. Cena 3 K.

V težkih dneh krivde in nesreče je Bolgarska Akademija izdala tisto zgodovino svojega naroda, ki pomeni naravnost njega vstajenje koncem 18. stoletja. Svetogorski menih Pajsij jo je napisal leta 1762. Iz kulturne sredine, ki so jo označevale le duhovno-verske knjižice in cerkvene pratike, je mesto dosedanjega klica: „Blagoslovljeni kristijane!“ v svoji Istoriji zaklical: „Bolgarine, poznaj svoj rod in jezik!“ ter s tem postal početnik nove bolgarske dobe. Vlada je bila turška, cerkev, trgovina in meščanstvo pa grško; slovanski element se je očeval le na selih. V to puščavo je zrl otec Pajsij, menih samostana Hilandara, pozneje Zografa na Sveti gori, mož temperamenta in dejanja, ki svoje zgodovine ni pisal za samostansko biblioteko, marveč za probudo bolgarstva in jo je zato napolnil z nacionalnim duhom ter namenil duševni revoluciji. In njegov rokopis se je prepisoval in se v prepisih širil od kraja v kraj kakor „istinita sveta biblija“ (kakih 40 prepisov se je ohranilo), dokler se ni leta 1844 prvič natisnil. Kakor narodni Homer! In več selišč se prepira o Pajsijevem rojstvu. Vsekakor se je rodil v samokovskem okrožju leta 1722; leta 1745 je prišel v hilendarski manastir na Sv. gori; tu je često slišal, kako so oblastni grški menihi, ki so imeli cerkveno oblast za seboj, zasmehovali in hulili slovanske kaludjere, in že to je njegovemu značaju moralo dati nacionalno smer. Leta 1758 je prispel na Sv. goro srbski kaludjer zgodovinar Jovan Raić, ki je iskal tam virov za svoje študije in je dal pobudo za zgodovinsko delo tudi Pajsiju. Leta 1761 je bil Pajsij od svojega samostana poslan v Sremske Karlovce, kjer se je na neki listini ohranil njegov avtograf. Sledečega leta je sestavil svojo Istorijo, nato pa postanejo podatki o njegovem življenju nesigurni. Mislilo se je do pred par leti, da je izgubljen tudi Pajsijev prvopis zgodovine; a našel ga je v zografskem samostanu leta 1906 Jordan Ivanov in ga v pričujoči akademski publikaciji v vsej točnosti izdal z željo, naj bi se Pajsij, ki je v časih bolgarskega rojstva v 18. veku prvi začel nacionalno osveščati Bolgare, postavil tudi na čelo novobolgarskega prepoda. Publikacija ima torej očitno jako aktualno svrhu.

Jurjevski.